

A LEVELEZŐ EMBER

Ez volt a világ legrövidebb levelezése. *A kérdőjelet* Victor *Hugo* vetette sebtében egy névjegyre és elküldte a kiadójának. Az volt az értelme, hogy a költő nagyon szeretné tudni, milyen sikere van új regényének, a *Nyomorultak-nak*, melyet akkor dobott a kiadó a piacra. A kiadó szintén barátja volt a rövidségnek s a saját névjegyére mázolt *felkiáltójellel* tolmácsolta az örömhírt, hogy a siker felülmúlja a várakozást.

Ebből még nem következik, hogy a modern ember levelezését betűk helyett írásjelekből állítsa össze, de a hatásos példát manapság sem árt megszívlelni és levonni belőle a következtetést: takarékoskodjunk a betűkkel!

Ma már alig képzelhető el olyan konok szerelmes, mint *Mirabeau*, kinek a vincennes-i várfogságból kedveséhez küldözgetett levelei *harmincezer* sorra rúgnak.

A modern élet *rohan*, nem *sétál*. Ahogyan a villanyszikra megrövidíti a gondolatközlés útját,

úgy rövidíti a mai ember már a beszédét is. A régi generáció fejét csóválta, mikor megszületett az első magyar *betűszó*, ha szabad ekként elkeresztelni a kezdetbetűkből alkotott szavakat, *Bmke*; így nevezte az új nemzedék az *Erdélyi Magyar Köz-művelődési Egyesületet*. Azóta a betűszavak minden nyelvben polgárjogot nyertek s ma már természetes, hogy azt írjuk: *Máv, Hév, Hapag* stb.

Aki idegen városban szobát rendel, nem ír hosszú és körülményes levelet, hanem egyszerűen

sürgönyöz: *alba*, *arab* vagy *abec* — és a nemzetközi hotelszótár alapján a szállodás már tudja, hogy a vendég egy, két vagy háromágyas szobát akar. Sőt négy szobát is lehet rendelni kilenc ágygal s csupán ennyit kell sürgönyözni: *durbi*. Ha pedig egy úr és hölgyismerőse száll meg valahol és bizonyos okokból azt óhajtáná, hogy a szobák egymásba nyíljanak, még ezt is megcselekszi egyetlen varázsigé: *conex*.

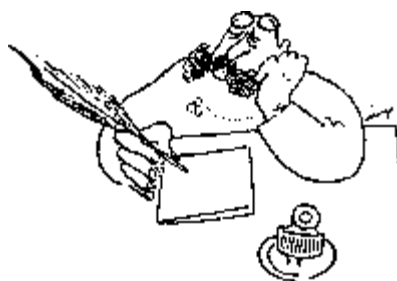
A rövidítések terén az angolok tartják a rekordot. Cím, rang, képesítés, valamely egyesülethez tartozás stb. náluk egyetlen betű mögé rejtőzik. Minden angol ember tudja, hogy az illető betű vagy betűcsoport mit jelent. Az angol gentleman névjegyén gyakran egész sereg kezdőbetű látható s aki a névjegyet megkapja, szemrebbenés nélkül futja át és érti meg például a következő betűszöveget:

K. C. V. O., A. R. I. B. A., M. R. I. P. W. C., R. S. P. C. A., T. R. C.

Az illető úr nyomban tisztában lesz vele, hogy a névjegytulajdonos a *Victoria-rendnek parancsnoka*, a *brit építészet királyi testületének társtagja* és az *akvarellisták királyi társulatának tagja*. Tudni fogja azt is, hogy lelkes *állatvédő*, amennyiben az állatkínzás megelőzésére alakult, természetesen szintén »királyi« egyesület tagjainak sorába tartozik. Végül érdekelni fogja, hogy a gentleman minő sportot űz. Erre nézve felvilágosítja az utolsó három betű, mely nyílt értelmességgel közli, hogy a *themzei evezős klub kötelékében* sportol. (*Knight Commander of the Royal Victorian Order, Associate of the Royal Institute of British Architects, Member of the Royal Institute of Painters in Water Colours, Royal Society*)

for Prevention of Cruelty to Animals, Thames Rowing Club.) A közéletben tevékenyebb szerepet játszó férfiak névjegyén természetesen a betűk még *többre sokasodnak*.

A mai ember levele tehát elsősorban *rövid* legyen. Hamarjában azt lehetne mondani, hogy rendben van, persze hogy röviden írunk, hiszen könnyebb egy rövid levelet nyélbeütni, mint egy hosszút. Pedig nem így van. *Pascal* egyik levele végén bocsánatot kér, hogy mondanivalója ilyen hosszúra nyúlt, de *nem volt ideje rövid levelet írni*.

A rövideget a stílus *egyszerűsége* révén érjük el. De a legtöbb levélíró hiába teszi fel magában, hogy egyszerűen fog írni; tolla az egyenes vonalvezetést nem

bírja el sokáig,

az út szélén csábító közhelyek, cicomás hasonlatok, tetszetős elménckedések leleselkednek rá és minduntalan letérítik a cél felé vezető ösvényről. Az efféle kísértéseknek ellent kell állani. A stílus felékesítését engedjük át a hivatásos íróknak; a laikus kéztől származó virágos, piperés levél olyan, mint az olcsó szobadísszal túltömött szalon, melyet a dilettáns gazda kézdörzsölő büszkeséggel mutogat, de a tisztult ízlésű vendég riadtan torpan meg a küszöbön.

Akkor vagyunk egyszerűek, ha *úgy írunk, mint ahogyan beszélünk*. Nem keli attól félni, hogy

ezzel a levél pongyolává válik. A pongyolaságot nem az egyszerű szófűzés okozza, hanem a sietség, a hebehurgyaság. Ha nyugodtan és megfontoltan, természetes szavakkal írjuk le mondanivalónkat, a levél ellen nem eshetik kifogás. Persze, a levelet aláírás előtt mindig *célszerű végigolvasni*, még pedig lehetőleg *hangosan*. A hangos olvasással könnyen ellenőrizhetjük, hogy nem keveredtek-e rosszulhangzó szavak, ismétlések, helytelen mondatkapcsolások a levélbe.

Még az élőszo legnagyobb mesterei is beleeshetnek a pongyolaság vétkébe, ha restek a fogalmazásukat még egyszer végigolvasni. Birtokomban van egy régi, immár történelmi nevű nagy politikusnak névjegye, melyben *lemond valami meghívásról*. A szöveg szóról-szóra így hangzik:

»Kedves Barátom! Bocsáss meg, hogy mentségemet szíves meghívásodra ily későn küldöm. Már tegnap ki akartam menteni magamat, hogy estélyre vagyok híva. Kérlek légy szíves kedves nődnél is kimenteni. Híved.«

A fogalmazás szörnyű. A nagy parlamenti szónok, a szárnyaló beszéd páratlan művésze a toll lassú percegését nem bírta követni s olyan gondatlan sorokat vetett a névjegy hátára, aminőket gyakorlott író akkor sem írna le, ha álmában riasztanák fel a meghívással. »Mentség, menteni, kimenteni« — ez a három egyforma szó okvetlenül megütötte volna a fülét, ha a szöveget felolvasta volna. A második mondat fogalmazása szédületesen rossz és magyartalan, meglátszik rajta a nem-törődöm sietség. Pedig törődni kell azzal, amit

leírtunk; ha másért nem, a saját magunknak tartozó megbecsülés okából.

Mondanom sem kell, hogy a névjegyről hiányzik a *dátum*. Különösen a hölgyeknek gyakori és kedves szokása mellőzni a kelteztést. Néha hajlandók némi engedményre és a levél felső sarkába kecses eleganciával odaírják: *Hétfő*. Ők persze tudják, amikor írják, hogy ezzel a hétfővel *melyik esztendő, melyik hónapjának melyik hete kezdődött*, de tessék pár év múlva kitalálni a naptár szerinti pontos dátumot. Pedig soha sem lehet tudni, mikor lesz szükség a kelet megállapítására, gyakran éppen séggel magának a levél írójának érdekében.

Amilyen egyszerű a stílus, olyan egyszerű legyen a *levélpapír*. Vége a biedermaier idők cifráló romantikájának, mikor virágfüzérék és csókolózó galambok ékesítették a csipkészlű, arany-szegélyes, rózsaszínű selyempapírt, melyhez persze aranyporzó és aranypecsét dukált. Ma a levélpapír eleganciáját a finomsága adja meg; komoly és ünnepélyes alkalmakkor nehéz papír jelzi a köteles megtisztelést; gyors baráti közlés esetén jó a könnyű blokk-levélpapír is.

Következő kérdés: gép- vagy kézírás?

A kérdés csupán a társadalmi érintkezés során lehet aktuális; minden *más* levelezésnél hadd katogjon a gép.

Lehet eset, mikor a gépelt levélhez fanyar mellékíz tapad; mintha kiszóltunk volna a másik szobába a kisasszonyunknak: fogalmazzon meg egy ilyen és ilyen levelet, majd aláírom. Kényes tárgyú levélnél mindenestre kerülni kell a látszatot, mint hogyha harmadik személyt is beavattunk volna. Ha ismeretes, hogy magunk kezeljük a gépünket, nyugodtan gépelhetünk akármit; hosszabb közlés-

nél még kellemesebb is a gép egyenletes betűit olvasni, mint a kusza kézírást.

Ha író, tudós, művész, notabilitás ír levelet, saját kezeírásával megtisztelést jelez s levele belekerül a gondosan őrzött kéziratok becses csomagjába.

Ami a *borítékot* illeti, legfőbb szabály, hogy *hátralá kell írni a feladó nevét és lakcímét*. A posta a megmondhatója, minő temérdek levél megy veszendőbe a hiányos címezés miatt; hasztalan bontják fel a postán az ilyen elárvult leveleket, felül az van bennük: *Hétfő*, — alul pedig: *Juliska*. Tessék már most a tartalomból kihüvelyezni, melyik Juliskához irányítsák vissza az eltévedt epiztolát.

Másik hiba: a helybeli levelekre ki nem írni, hogy például »Budapest«. Nincs a világon semmi ok arra, hogy ezt az értelmes megjelölést mellőzzük s helyette azt írjuk oda: »*loco*« vagy: »*Helyben*«, — vagy pláne hanyag eleganciával csupán egy betűt: »*H*«. Sőt láttam olyan levelet is, mely franciáskodó előkelőséggel így volt címezve: »*En ville*« — egy másikon pedig ellenkezőleg, kevésbé előkelő hangzással ez az irányítás szerepelt: »*Itt*.«

A címzett személynek már a borítékon meg kell adni, ami őt megilleti. Persze, a hajdani parádés címezéseknek bealkonyodott. Régen valóságos tudomány volt megállapítani, hogy kit minő címezés illet. Egész sereg könyv maradt ránk az elmúlt századokból, melyek végighaladnak a társadalmi létrán, a legalsó foktól a legfelsőig és aggódó gondossággal, szabatos pontossággal állítják össze a megfelelő címezéseket. Hosszú, kacsaringós címek voltak ezek, díszesek és tömöttek, akárcsak a barokk idők parókája. És nem volt szabad ki-

hagyni belőlük egyetlen szót, de még egy satöbbit sem. Ezt betű szerint kell érteni. Valamelyik kis német fejedelem címei hivatalosan megállapítottán, a formula szerint a címek végére háromszor egymásután kellett odailleszteni: .stb. stb. stb. Megtörtént már most, hogy egy könnyelmű kérelmező levelének címzéséből egy stb.-t kifejejtett s a formula csonkán végződött: stb. stb. A kabinetiroda *felbontatlanul* visszaküldte a levelet, kellő címzés hiánya miatt.

Ettől a mentalitástól, hála Istennek, messzire kerültünk, ha némi kis címkórságtól nem is tudtunk teljesen megszabadulni. A hivatalos címeket tehát mindenkinek meg kell adni. Ez nem nehéz. Némi töprengés csupán a »nagyságos« táján szokott jelentkezni. A nagyságostól lefelé ugyanis már nehezen akad elfogadható cím. A »tekintetes« még magán hordja régi patináját s csupán az úgynevezett értelmiséghez tartozókat vagy kisebb hivatalbélieket illő vele megtisztelni. Azután már csak a »t. c.« következik, erről pedig lerí az ok, hogy azért használták, mert *különbet nem tudtak* az illető számára kitalálni. A nagyközönség tehát óvatosságból megmaradt a nagyságosnál s ezzel az *erdélyi fejedelmek hajdani címét* alaposan devalválta. Ám jó, legyen mindenki nagyságos úr, de akkor legalább arra ügyeljünk, hogy írjuk ki teljesen a címzést és ne csonkítsuk »Ngs«, »Ng« vagy éppenséggel »Na betűvé. Ez tisztelethiányra vall.

A szórendet illetően az a divatos irány, hogy a rangjelzést hátra teszik: »X. Y. miniszteri tanácsos úr *Ő Méltóságának.*« Magyarország szempontjából nem lehet ellene szólni, hiszen Bornemissza Anna is így írt Apaffy M'hálynak: »*Méltóságos erdélyi fejedelem ő nagyságának, nekem szerelmes uramnak.*«

De ha a címzés nem hivatali vagy egyéb rangon alapul, akkor ez a szórend nem helyes. Az ilyen címzés például szokatlan: »X. Y. ügyvéd úr Ó Nagyságának.« Azért sokkal egyszerűbb a régi rendet követni, s a levelet *Nagyméltóságú* vagy *Méltóságos* vagy *Nagyságos X. Y. úrnak* címezni.

Nagyobb a zavar a nőket illető címzések körül. Itt talán inkább van helye az utócímzésnek, mert hiszen az »*Ő Nagysága*« kifejezést a mai nyelvszokás egyenesen a hölgyekre szabta. Nem is az asszonyoknál van a baj, hanem a lányoknál. A régi szép »kisasszony« szó ma inkább a foglalkozás megjelöléséhez kapcsoltnak használatos: irodakisasszony, próbakisasszony, házikisasszony. Mint címzést, a divat annyira leértékelte, hogy nem egy rátarti kisasszony sértésszámba venné, ha így titulálnák a levélen. Azt mondaná, hogy a szobalányával tessék így levelezni. Pedig nincs igaza, mert azelőtt a grófleányoknak is ez volt a hivatalos címe: »*Nagyságos gróf X. Y. kisasszonyának*«. Polgárleány egyáltalán nem igényelhetette a »kisasszony« címzést, az ő hivatalos címe így szólt: »*Becsületos és jó erkölcsű X. Y. leányasszonyának*«. Ez a formula ma nem számíthatna népszerűségre.

De hát akkor hogyan címezzük önt, vagy magát, vagy kegyedet, vagy nagysádot, igen tisztelt kisasszony? A budapesti nyelv új szót termelt ki erre a célra, az *úrleányt*. A szóképzés nyelvtanilag nem rossz, mert ha van úrnő és úrfi, miért ne lehetne úrleány? Még sem hiszem, hogy hosszú életre számíthatna; annyira felkapták, olyan sűrűn és válogatás nélkül használják, hogy el fog kopni és az értéke devalválódni fog.

Meg aztán kissé *bakfis-íze* is van. Idősebb leánynak szóló levélen nem lehet használni. Akkor

sem, ha a lány tekintélyesebb állást tölt be, például tanár, vagy pláne doktori címe van. Furcsán hangzanék: dr. X. Y. úrleánynak. Ilyen esetben az »úrnőn« a legjobb cím, legyen az illető hölgy akár Nagyságos, akár Ő Nagysága.

A *belső címzés*, helyesebben megszólítás kérdése egyszerű. »*Kegyelmes uram, méltóságos uram, nagyságos uram, igen tisztelt uram, tisztelt uram.*« Ezek a fokozatok. Lejebb nem lehet szállni, mert az »*uram!*« megszólításnak már kihívó jellege van. — A baráti viszony közvetlenségének — ha már a barát keresztnévét nem idézzük — csakis a »*kedves barátom*« felel meg; a »*tisztelt barátom*« szél-tében használatos ugyan, de valahogyan az olvasható ki belőle, hogy neki az úr ugyan *nem barátja*, vagy ha barátja, nem túlságosan *tiszteli*.

Az érzelmi megszólításoknak persze sokkal gazdagabb a skálája; aszerint buggyannak ki, aminő hőfok hevítette a levélíró. Régen így hangzott a szerelmes levél megszólítása: »*én édes szerelmes szívem*«. Ma garmadával szállít olyan leveleket a posta, melyekben a megszólítás rövidebb és tárgyilagosabb, például így szól: »*drága pofám*«.

A legtöbb fejtörést a levél *záradéka* okozza. Nem olyan könnyű eltalálni a kellő árnyalatot, mely az író és a címzett viszonyát pontosan fedi.

»*Tisztelettel, illő tisztelettel, igaz tisztelettel, teljes tisztelettel, őszinte tisztelettel, mély tisztelettel, megkülönböztetett tisztelettel*«: íme máris egy csomó variáns, melyeket szaporítani lehet, ha a jelzőket halmozzuk és fokozzuk, igaz és mély, avagy legigazabb és legmélyebb tiszteletünket tolmácsolva. Ilyenformán vagyunk az »*üdvözlettel*« is, mely lehet *tiszteletteljes, őszinte, baráti és szíves* — sőt a legújabb nyelv csinált egy rossz új szót, melyet azon-

ban se hideg, se meleg színezete folytán néha igen jól lehet alkalmazni: ez a szó a »szívélyes«. Mindig jól hat a régies »híved« záradék is, természetesen megcukrozva az »igaz, őszinte, tisztelő« stb. jelzőkkel. »Barátod, barátsággal« — ez is jó, a megfelelő jelzőket elébe ragasztva.

Semmi esetre sem jó az »alázatos tisztelettel«, mely mostanában félelmetesen elterjedt. A régi »alázatos szolgálja« nem volt egyéb, mint a latin »servus humillimus« fordítása, egyszerű udvariasági formula, mely úgyszólván valamennyi művelt nyelvben ugyanígy meg volt. (*Ergebenster Diener, très humble serviteur, obedient servant.*) Sem azt nem jelentette, hogy az illető *alázatos*, sem azt, hogy szolga. Mindenki tudta, hogy csupán tetszetős csomagolópapír, de nincsen benne semmi. Az új formulához azonban nem tapad a régi megszokott képzet; még friss és nyers, nincsen patinája; aki először olvassa, hajlandó szó szerinti értelemben elfogadni s csodálkozik rajta vagy örül neki, hogy a levélíró, lám, minő *alázatos*. *Tiszteljünk* mindenkit, aki megérdemli, de ne *alázatosan*.

A levél végére illesztve a záradékot és aláírva nevünket, a levél kész. Azaz hogy nem mindig kész. Némely levélen mint egy elpottyant tintacsepp, megjelenik az *utóirat*. Az író azt hiszi, hogy minden rendben van, ha elébe iktatja a hagyományos *U. i.* vagy *P. s.* betűket. De bizony nincs rendben. Olyan ez, mintha valaki látogatás végeztével elbúcsúznék a háziaktól s kis vártatva megint visszacsengetne és újra alkalmatlankodnék azzal, hogy *a lépcsőházban még eszébe jutott valami*.

Inkább írjuk le mégegyszer a levelet, semminthogy ilyen figyelmetlenséggel sértsük meg azt, akinek megbecsüléssel tartozunk. Egészen bizalmas

barátok, még inkább barátnők között esetleg el lehet cseppenteni egy utóiratot, ők nem fogják sértésnek tekinteni, legfeljebb megfelelő utógon-dolatot fűznek hozzá.

*

1. *Levélpapír.*
2. *Kártya.*
3. *Névjegy.*
4. *Levelezőlap.*

Ez az etiketszerű sorrend. A levélírónak ki kell éreznie a társadalmi kapcsolat színezetéből, hogy mikor menne sértésszámba, ha a formasierű levélpapír helyett bizalmas jellegű kártyát használna. Ismételve a társadalmi létráról szóló hasonlatot: alsóbb fokról a felsőbbre *levélpapíron* nyújtjuk át a mondanivalónkat, még ha csak pár sor is; felülről lefelé *kártyát* továbbíthatunk. Egyrangúak között, rövid üzenettel a kártya praktikus és helyénvaló közlő eszköz.

A *levelezőlap* nem is egy, de több létrafoknyi különbséget feltételez. Hivatalos ízű közlésekre nagyon jó. Kétségtelen, hogy gazdaságosabb a zárt levélnél s talán a címzett nem is sértődik meg miatta, de az bizonyos, hogy szívesebb érdeklődéssel bontja fel a levelet, mert megbecsülést lát abban, ha a küldő nem akart rajta takarékoskodni.

A *képes levelezőlap* persze díszes toalettje révén mindenütt szalonképes.

Kimaradt a sorrendből a *névjegy*. Szándékosan, mert hiszen előbb az a kérdés vár válaszra, vajjon egyáltalán *szabad-e névjegyen levelezni*.

A felelet nem lesz nehéz, ha előbb tisztáztuk, hogy tulajdonképen mi is a *névjegy*. A társadalmi

szabályok értelmében a névjegy az *egyén helyettesítője*. Ha a látogató nem találja otthon a háziakat, vagy ha személyes jelentkezése nem szükséges, akkor a névjegy helyettesíti. A névjegynek ebből a természetéből következik, hogy *névjegyzen levelezni általában nem illő*.

Kivételesen a névjegy elbír *néhány szót*. Így az előbb említett vaklátogatás alkalmával, vagy mikor például kisebb jelentőségű történéshez gratulálunk. Nagyobb súlyú eseménynél gondoljunk arra, hogy a gratuláció olyan helyre jut, ahol a lelkekben túlrad az öröm, ahol együttérzést remélnék a baráttól: ha ide meleg sorok helyett csak pár sivár szó érkezik, a hatás ellenkező lesz, mint aminőt céloztunk.

Halálesetnél a friss bánattól felsebzett lélek még érzékenyebb. Jól esik neki a résztvevő levél minden sora, még ha közhelyekkel van is tele-tűzdelve, — de hamis hanggal hasít bele a gyász melankóliájába a rideg pár szavas névjegy, mely nyíltan beismeri, hogy nem is akar valódi részvétet tolmácsolni, csupán unott társadalmi kötelességet intéz el. Egyenesen megalázó s ma már nem is szokásos a postán küldött névjegy, bal alsó sarkában a *p. c.* betűkkel, ami a francia *pour condoléance* rövidítése akar lenni.

Ennek a franciáskodásnak erős *sznob illata* van. Mintha a küldő a francia tudományát és párizsi lehelletű előkelőségét akarná fitogtatni. Hát hiszen könnyű pár ilyen betűnek az értelmét megtanulni, de vájjon ismeri-e a betűsznob a többi szokásos francia rövidítést? tudja-e, vájjon mit akar a francia, mikor a névjegy sarkába az *N. P.* betűket írja? (*N' oubliez pas* — ne feledkezzék meg róla!)

Különben is a magyar társasági élet melegebb, közvetlenebb, mint a francia. Magyar ember nem kedveli a szertartásos formákat, a régi etiket maradványos külsőségeit, a rideg illemszabályokat, melyek nem azt jelentik: »*én veled érzek*« — hanem csupán annyit mondanak: »*lám, én udvarias ember vagyok, tudom, hogy mi illik*«. Különben is a modern civilizáció az elmúlt századok testére szabott illem-törvényekből sokat tett fölöslegessé, sőt nevetségessé. Azelőtt, a nehézkes közlekedés idejében érthető volt, hogy a nyaralni induló család nem kocsikázta végig búcsúvizitek céljából ismerőseit, hanem névjegyget küldött maga helyett, a közkedvelt bal alsó sarokban három betűvel: *p. p. c.* (*Pour prendre congé.*) Ha pedig hazajött, ismét postára tette a névjegyeket, immár egy teljes szót iktatva a balsarokba: *Retour.* Angliában, ahol a társadalmi formák ugyancsak merevek, a *p. p. c.* betűket ma is használják, — de a pesti ember szeme tisztán látja ebben a betűjátékban *a gyerekes együgyűséget.* Sokkal észszerűbb és barátságosabb módszer leakasztani a telefonkagylót és elbúcsúzni az ismerősöktől; az új szezon kezdetekor pedig megint csak telefonon bejelenteni: »Megjöttünk, jól vagyunk, hát ti hogy vagytok?«

Jó ismerősök a meghívásokat is telefonon intézik el. Hamis előkelősködés lenne minálunk követni a hűvös angol szokást s névjegyeket küldeni széjjel, a sűrűn emlegetett alsó balsarokban a meghívás dátumával: *Február 20.* Vagy: *Tea, 5-7 óráig.* (Mert ott bizony előre megmondják, mikor kell hazamenni.) S hát ahhoz mit szólna a pesti ember, hogy angol felfogás szerint az ilyen névjegy *csak bizalmas barátoknak* küldhető? Olyan vendég számára, akit ünnepélyesebb meghívási

forma illet, a névjegyet szertartásosabb alakban kell kiállítani. Ez a szertartásosság pedig úgy oldódik meg — pesti ember soha ki nem találná — hogy a gálád balsarokban nem számmal írják a dátumot, hanem *betűvel*. így: *Február huszadika. Tea öttől hétig*. Stb.

Nincs szebb az etiketnél, de azért a névjegyre írogatással takarékoskodjunk. Elég az újévi névjegy, a megszokott *b. u. é. k.* betűkkel a népszerű balsarokban.

Régen a kívánatos és hasznos művek sorába tartoztak az úgynevezett *levelező-könyvek*, melyek mintákkal szolgálták a levelek mindenféle fajtájára. Voltak ezekben üdvözlő, búcsúzó, invitáló, kérő, ajánló, köszönő, intő, tudósító, dorgáló, vi-

gasztaló stb. levelek. A szerelmi élet viszontagságos bonyodalmaiban külön szerelmi levelező-könyvek szolgáltak útmutatással. Bármilyen hihetetlen, de még manapság is forgalomban vannak az eféle stíliremek; persze, csak pesztonkák másolgatnak ki belőlük a világítóudvar enyhe fényű derengése mellett.

A mai művelt ember nem szorul rá, hogy mankót használjon a levelezésénél. Milyen furcsán hat,

ha például száz év távlatából olvassuk el egy régi magyar levelező-könyv mintafogalmazványát arra az esetre, ha valamely anya nincs megelégedve távollévő leánya viselkedésével. Az ajánlott szöveg így szól:

»Kedves Leányom! örülök, hogy rólad öregségemhez képest jó híreket hallhatok. Mit is várhatnék egyebet tőled *annyi temérdek költségem után?* Mégis meg nem emésztetem, hogy a gyanús táncokra oly nagy kívánsággal jársz. Nem várhatom én ebből semmi előmeneteledet; ha tudnád, mint szomorodtam meg, midőn ez a híred fülembé jött. őrizkedj, Édes Leányom a rossz hírtől, ne adj alkalmatosságot ellenségeidnek. Emlékezz intésemre, légy jó, kerüljed az ártalmas multságokat, szeress engem, mint téged szerető erőtlen hív Anyádat.«

Ennek párja egy atya levele a fiához, melyből elég ez a pár sor az elejéről:

»Kedves Fiam! A Direktor Úr leveléből elszomorodva értettem meg rossz társalkodásra lett vetemedésedet, melyel a henyélésre és hiábavalóságra vezetettel stb.«

A levélminta-könyv 1819-ből való. Hosszú idő telt el azóta s bizonyára még ma is akadnak kissasszonyok, akik nagy kívánsággal járnak gyanús táncokra, valamint fiatal urak, akik henyélésre és hiábavalóságra vetemednek. De az erőtlen anyák és erőskezű apák manapság nem mintagyűjteményekből írják ki a korholó leveleket, hanem az érzésükre bízzák, hogy a tollukat vezesse.

Itt azonban meg kell állapodnunk. *Vájjon csakugyan helyes-e, ha azt írjuk meg, amit érzünk?*

Ha azt felelnők erre: *nem* — a válasz kategorikus volta joggal válthatna ki megütközést.

Le kell tehát valamicskét alkudni a kérdés határozott éléből s a felelet merevségéből. Ez eset-

ben a szelídebbre tompított válasz így hangzanék: *Ne írjuk meg mindig azt, amit pillanatnyilag érzünk.*

Bosszankodás, harag, felháborodás, elkeseredés, bosszúvágy — mindez olyan, mint a villám hirtelen lobbanása, mely a szemünket elvakítja. Az indulatroham tartama alatt nem látunk tisztán s olyasmit találunk a levélbe írni, ami izgalmunkat levezeti ugyan, de új kellemetlenségek magvát hinti el. Cesare Borgia azt mondta: »A bosszú olyan étel, amely hidegen jó.« Erkölcstelen mondás, az kétségtelen, de fordítsuk meg és állítsuk így fel a tételt: »Mielőtt elhatároznók a bosszút, hűtsük le magunkat«.

Bármennyire háborog is bennünk a megtorlás vágya, ne írjuk meg nyomban a levelet.

Végtelen bölcsesség rejlik a magyar mondásban: *aludjunk egyet rája.* Bírák és ügyvédek meg tudnák mondani, hogy mennyi baj származott a hirtelen megírt és elküldött levélből s hányszor vágódott vissza a sebtében elröpített sértésbumeráng a tulajdon küldője fejéhez. Viszont másnap reggelre az indulat vérhulláma visszahúzódik, szemünkről a vörös hályog letisztul és világosan, józanul ítéljük meg a helyzetet. Ekkor szabad csak a tollat kézbe venni. Ha másnap is ugyanazt érezzük, ami a sérelem megestekor lázított fel: ám akkor tessék mérgezett tintával írni.

Meg aztán sohasem tudhatjuk, hogy a másik félnek mije van a tarisznyájában. Mondjuk, hogy nem tartotta meg az adott szavát. Erélyes levélben vetjük szemére a szószegését — és íme, neki áll feljebb, mert váratlan rászakadó gyász esetet, vasúti késedelmet vagy egyéb *vis majort* hozhat fel a mentségére. Vagy pedig: a menyasszony kiadja az útját a vőlegényének, mert megtudta, hogy két

másik lányt is megkért, tehát nyilvánvalóan házasságzédelő. A vőlegény visszaír: persze, hogy megkért két másik lányt is, de nem egyszerre, hanem *egymás után*, és azért hagyta ott őket, mert rossz híreket hallott felőlük. Most pedig már neki nem kell többé az ilyen hirtelen haragú hisztérika.

Sohase írjunk tehát olyasmit, ami véglegesen bevághatja az útját a másik fél közeledésének. Mindig kell egy kis rést hagyni a bocsánatkéréssel felénk nyúló kéz számára.

Legfőképpen: ha támadunk is, nem kell teli tüdővel fújni azt a riadót.

Az *óvatosság* különben is nagyon ajánlatos. Nem a rokonok és jóbarátok közti levélváltást értem. Természetes, hogy itt gátlás nélkül lehet számot adni az érzéseinkről. De idegeneknél sohasem tudhatjuk, hogy minő sorsa lesz a levélnek. Megtörtént eset: valaki megsarcolt egy peres felet azzal, hogy közbenjárást ígért a perében s meg is mutatta az ítélkező bíró levelét, melyben ez volt: »Fogadja köszönetemet, az ügyre figyelemmel leszek«. A peres fél szentül hitte, hogy a közbenjáró csakugyan lekenyerezte a bírót; arra vonatkozik a köszönet és az ígélet. Pedig egészen másról volt szó. A közbenjáró figyelmeztette a bírót, hogy a cselédje nem megbízható erkölcsű, gyanús alakokkal társalkodik, jó lesz hát résen lenni. Ezt köszönte meg a sebtében odavetett néhány szó.

A válaszlevelet így kellett volna megfogalmazni: »Fogadja köszönetemet ekkor meg ekkor kelt szíves leveléért, melyben figyelmeztet, hogy cselédem gyanús alakokkal társalkodik. Az ügyre figyelemmel leszek«.

Idegennel szemben mindig hivatkozni kell az ő *levelének dátumára* s meg kell ismételni a *kérelmet*

vagy legalább is jól *körülírni a tárgyat*. Ezzel elejét vettük a ravasz visszaélhetésnek.

De szinte hallom innen is — onnan is a méltatlankodást: Óvatosság! mindig csak óvatosság! hát *szerelmes levelet* se lehessen már hangfogó nélkül írni?

Ó igen, tessék csak felhúzni azt a zsilipet, hadd zuhogjon az érzelmek áradata. Hiszen az igazi szerelmes levélnek az a jellemző tulajdonsága, hogy nem arra számít, mit fog érezni a másik, mikor megkapja, — hanem a saját túlgöngyöző érzéseinket szoktuk vele levezetni.

Ne feledjük azonban, a szelíd galambpostára vad kányák csaphatnak le. A levél avatatlan kézbe kerül. A baj megvan. Nem is kell tiltott szerelemre gondolni; a legtörvényesebb szerelem-szülte levélbe is becsúszhatik valami, ami *kompromittáló*.

Ezt a szót illeti a hangsúly. Olyan érzés-szítát kell alkalmazni, melyen a gorombája fennakad. Lehet a levélben akármiféle szerelmes ömlengés, az ha bajt csinál is, de szégyent nem okozhat; míg a beleszótt *adat*, ha kompromittáló íze van, a bajt végzetes szerencsétlenségévé duzzaszt-hatja.

Gondoljunk csak az eshetőségekre.

A levél zsaroló birtokába jut. Erről az esetről nem kell sokat beszélni; az újságok tele szoktak lenni vele.

A gyakoribb fordulat: vége a szerelemnek. Mindenki tudja, hogy a szerelem nem tart örökké, csak éppenséggel az nem, aki szerelmes. Egy napon mégis rá virrad a megismerés, hogy csakugyan vége. Ilyenkor elindul útjára az utolsó izenet: kérem vissza a leveleket. Lehet, hogy visszakapja, de lehet az is, hogy a válasz úgy fog szólni: eléget-

tem. Pedig dehogy égette el, megvannak azok a fiókban valamennyien, hiány nélkül s várják az alkalmat, hogy *mutogatás* céljából ismét napvilágra kerüljenek.

Ez nem léha ráfogás, hanem, sajnos, ezerszer megállapítható rideg valóság.

Kinek szokták mutogatni a szerelmes levelet? Férfi a cimborának vagy az új kedvesnek, — asszony, leány a barátnőnek. Az még a kisebbik baj, ha a hivatlan olvasó a levél minden mondatát kacagó-kommentárral kíséri.

Az *adat* rejti magában a veszedelmet; olyan mag ez, melyből ölü mérgű palántát csiráztathat a rosszakarát.

Nehogy félreérttessem, ismétlem, hogy az óvatosságra intő tanács csupán az *adatok* könnyelmű megörökítésétől óv. Más egyebekben írjon a szerelmes a szíve szerint, akár, ha úgy tetszik, a szíve vérével, — lehet, hogy nevetni fognak rajta, de *nevetség* nem lesz. Bizonyosságul hivatkozom egy kétezeréves tanura: *Proklos* görög filozófusra. A komoly bölcs írt egy még komolyabb értekezést a levelezésről. Negyvenegy fajtáját sorolja fel a leveleknek, a sorban negyvenedik a szerelmes levél. Bölcsészhez illően definiálja is a fogalmát következőképen: »Szerelmes levél az, melyben kedve-

sünknek érzelmeinket tolmácsoljuk«. Rendben van, ezt minden filozófiai képzettség nélkül is tudjuk. Sokkal érdekesebb, hogy a tudomány embere leereszkedik a szerelmesek bohóságaihoz és fejtegetéseit ezzel a kis levélidézettel illusztrálja:

»Themisre mondom, szeretem, szeretem a te kedves lényedet és nem szégyellem magamat miatta, mert szép leányt szeretni nem megalázó. Ha valaki megróna is amiatt, mert szerelmes vagyok, viszont dicsérmie kell, mivel szép leányt szeretek.«

Mivel pedig a szerelmes szemében az ideál mindig szép, a kétezeréves levélfíró mentsége minden szerelmezt megillet.

